

Fig. 1. Næstved S. Morten. Ydre, set fra Nord. Efter ældre Fotografi.

NÆSTVED. S. MORTENS KIRKE

kirken bærer, ligesom S. Peders Kirke, endnu Navn efter sin middelalderlige Værnehelgen, S. Martin af Tours. Direkte omtales den første Gang 1292, da Skjalm Bangs Datter Gythæ testamenterede Penge til Ecclesia beati Martini¹, men indirekte er den maaske nævnt i Næstvedaarbogen under 1280, da den Ildsvaade, som hjemsøgte Byen, ødelagde den større Kirke (major ecclesia), et Udtryk, som forudsætter, at Byen ogsaa har haft en mindre Kirke². Ligesom S. Peder hørte S. Morten i Middelalderen under Skovkloster³.

Efter Reformationen bestod de to Bysogne indtil 1844, da S. Mortens Kirke (som efter Præsteindberetningen 1753 »af Folk her ved Stedet gemenlig kaldes Øster-Sogns Kirke«) ved kgl. Resolution af 27. Juni forenedes med S. Peders under eet Pastorat. Skønt S. Morten atter toges i Brug efter en Hovedstandsættelse 1859, vedblev denne Sogneordning at bestaa til 1. Juni 1924, da Byen atter deltes i to Pastorater.

Kirkens Signet fra Tiden o. 1550 er bevaret (i Nationalmuseet) og viser S. Mortens Rytterbillede (Fig. 30). Dens Vartegn siges 1743 at være »en Sko med to Klamper eller Houer under, som under en Træsko med to Klamper, med en opkrummet spids Næse, paa Spidsen et Kløverblad, en Krone og et Korstegn for ved ... hvorefter Fløjene paa Taarnet er lignet«, og dette gentages i Præsteindb. 1808 (sml. S. 138)⁴.

I Forhold til Byens gamle Del ligger S. Mortens Kirke ret yderligt mod Sydøst, paa en smal trapezformet Byggeplads, tæt omgrænset af Østergade

og Ny Østergade og i Vest Riddergade. Byggeterrænet har ret stærkt Fald mod Syd og især mod Vest. Den nu nedlagte Kirkegaard, hvor den sidste Begravelse fandt Sted 1827, var omgivet af en Ringmur, der blev nedrevet 1847 og senere erstattet af et lavt Jerngitter. 1870

blev Nordvesthjørnet udlagt til Gade⁵.

Bygning. Den oprindelig senromanske, nu helt gotisk omprægede Murstensbygning bestaar af Kor og Skib, hvortil der i sen-gotisk Tid er føjet et Taarn. De to Vaabenhuse er byggede ved Hovedistandsættelsen 1857—59. Før denne havde Kirken mod Syd et større Vaabenhuse og mod Nord et Sideskib, hvis Fagdeling svarede til Kor og Skib. Begge disse forsvundne Tilbygninger var sen-gotiske. Orienteringen er endnu mere ukorrekt end S. Peders, idet Kirken peger mod Sydøst, et Forhold, der synes at være betinget af Østergades Retning og af den bakkede Byggegrund.

I visse Hovedtræk minder S. Mortens Bygningshistorie om S. Peders, omend det er vanskeligt i alle Enkeltheder at fastslaa Udviklingens Gang.

I Murenes nederste Dele er der brugt Kampesten. Baade i Koret og i Skibet, saavel i det ydre som i Indervæggene, er Murværket indtil noget over Mands-

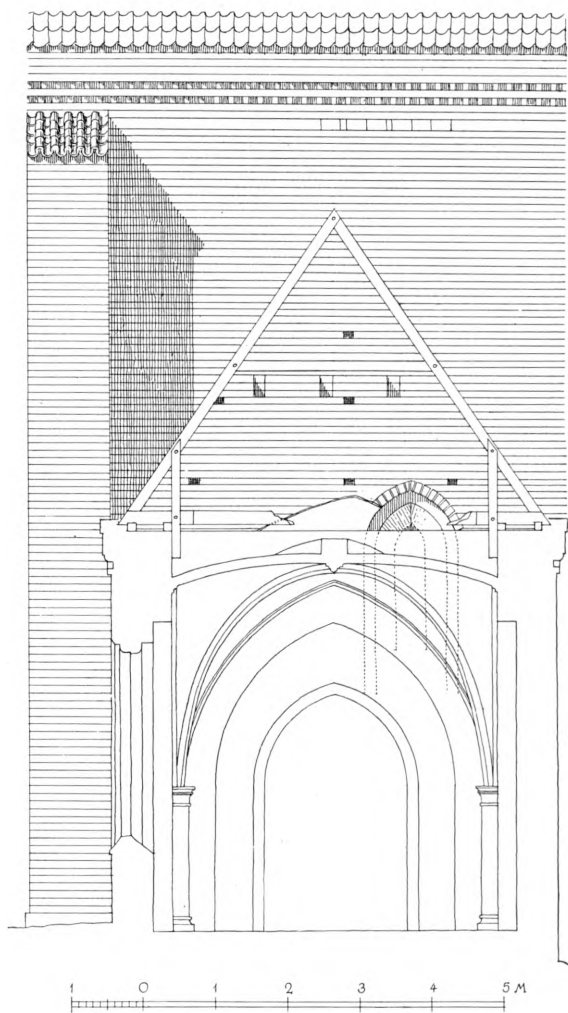

Fig. 2. Næstved S. Morten. Snit i nordre Vaabenhuse maalt af C. G. Schultz 1932.

højde af smaa, ret vel tilhugne *Granitkvadre* og enkelte Kridtsten. Højest naar Kvaderstensmaterialet paa Vestgavlen Nord for Taarnet, hvor der i Trappehuset sidder en fremspringende, stærkt forvitret Kridtkvader, som synes at have haft et ødelagt Relief: et Hoved eller lignende. Paa Skibets Sydside danner Brudstenenes nederste, synlige Skifter en uprofileret Sokkel, hvis Højde veksler efter Skibets Fagdeling, og hvis Fremspring er størst ved Øst-

enden, hvor den synes at have fortsat sig ind under Skibets sydøstre Støttepille. Er dette rigtigt, maa der paa Tomten have staaet en romansk Kvaderkirke fra Tiden o. 1200, men muligvis er den aldrig bleven fuldført, og bortset fra Sökkelen tilhører Granitmurværket samme Byggeperiode som de ældste Dele af Munkestensmurene; en lignende Materialeveksling findes i Herlufsholms Kirke og paa sjællandske Borge fra 1200'erne (Københavns Slot, Dragsholm).

Den ældste Murstensbygning, hvori senromanske og unggotiske Træk mødes, maa være rejst i Løbet af 1200'erne og har sikkert i Hovedsagen været

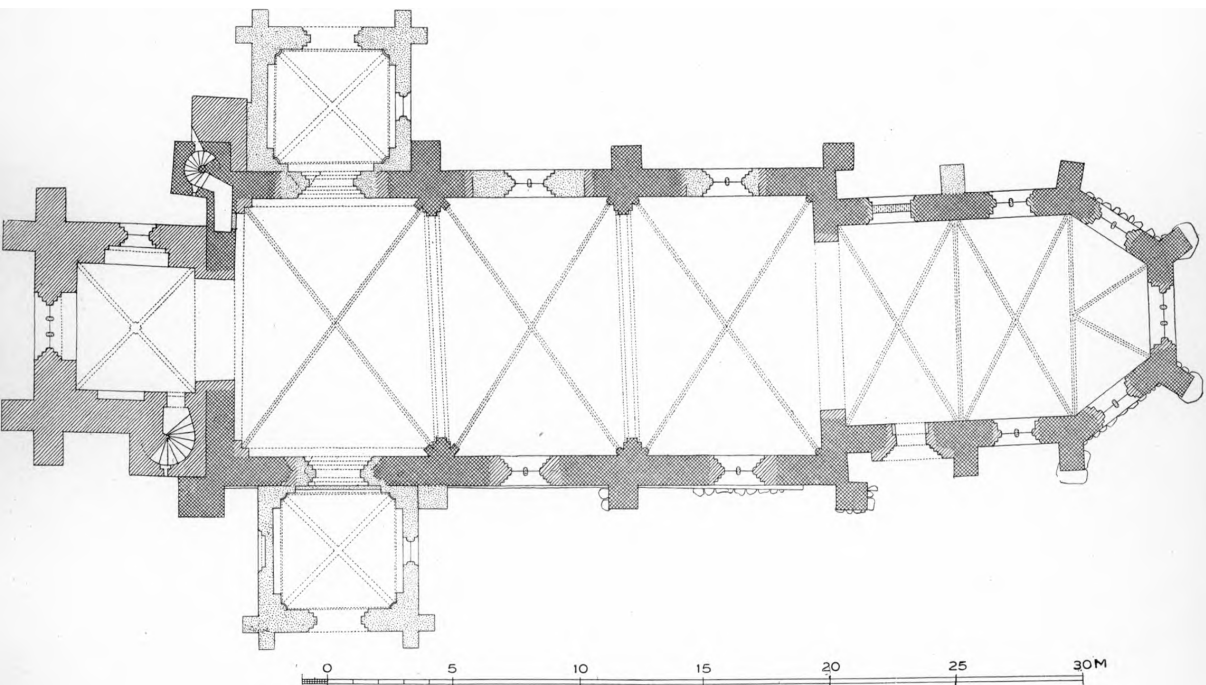

Fig. 3. Næstved S. Morten. Plan 1:300. Maalt af J. Tidemand-Dal, revideret af C. G. Schultz 1932.

fuldendt 1292, da Kirken første Gang nævnes (se Indledn.). Munkestenene, i Munkeskifte, er ret mørkladne (Stenmaal: 26—27,5 × 12,5 × 8,5—9 cm; fem Skifters Højde 50—52 cm). I *Skibet* naar dette Murværk op til de nuværende gotiske Vinduesbuers Fodpunkter, og i dets Vestfag findes to tilmurede Vinduer med smigede og falsede Murkarme; det rundbuede søndre, hvis Højde er 3,65 m, er endnu synligt udvendigt; det spidsbuede nordre sidder lavere og derfor skjult bag Vaabenhustaget (Fig. 2); begge Vinduer er forskudt mod Vest, sikkert af Hensyn til de oprindelige, nu helt ændrede Døre. I Midtfaget spores baade mod Nord og Syd paa begge Sider af det gotiske Vindue lodrette Karm-linjer saa langt fra hinanden, at der her maa antages at have været to senromanske Vinduer Side om Side. I Østfaget er der vel en bred Udbrydning af

det ældste Murværk, men ingen tydelige Karmlinjer. De gotiske Støttepiller er byggede i Forbandt med selve Murene og maa være samtidige med disse, skønt deres Syldsten ligger højere end Langmurenes. Af de svære Hjørnepiller er den nordvestre udformet som et Trappehus, der kun har været tilgængeligt fra Kirkens Indre ad en nu tilmuret Dør; Vindeltrappen har rund, 28 cm svær Spindel og Loft af rulskeftemurede Rundbuer. Fra første Færd har Kirken været bestemt til at hvælves; nogenlunde svarende til Støttepillernes Fagdeling findes i det *Indre* Gjordbuepiller, af hvilke det østre Par ledsages af

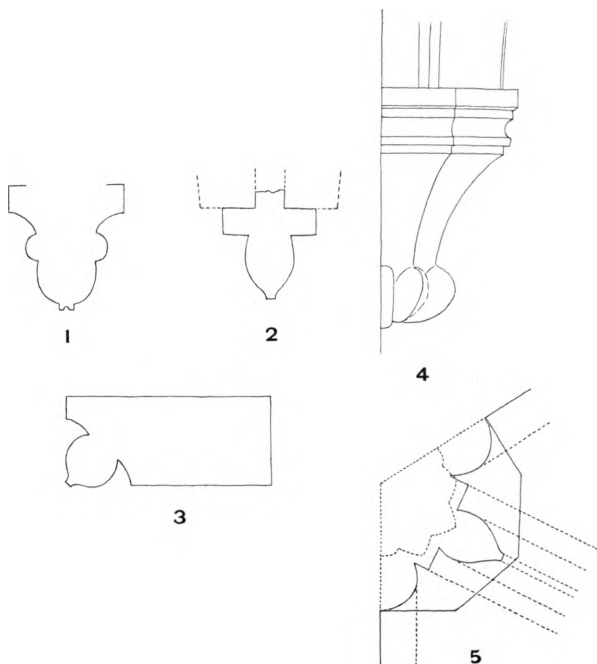

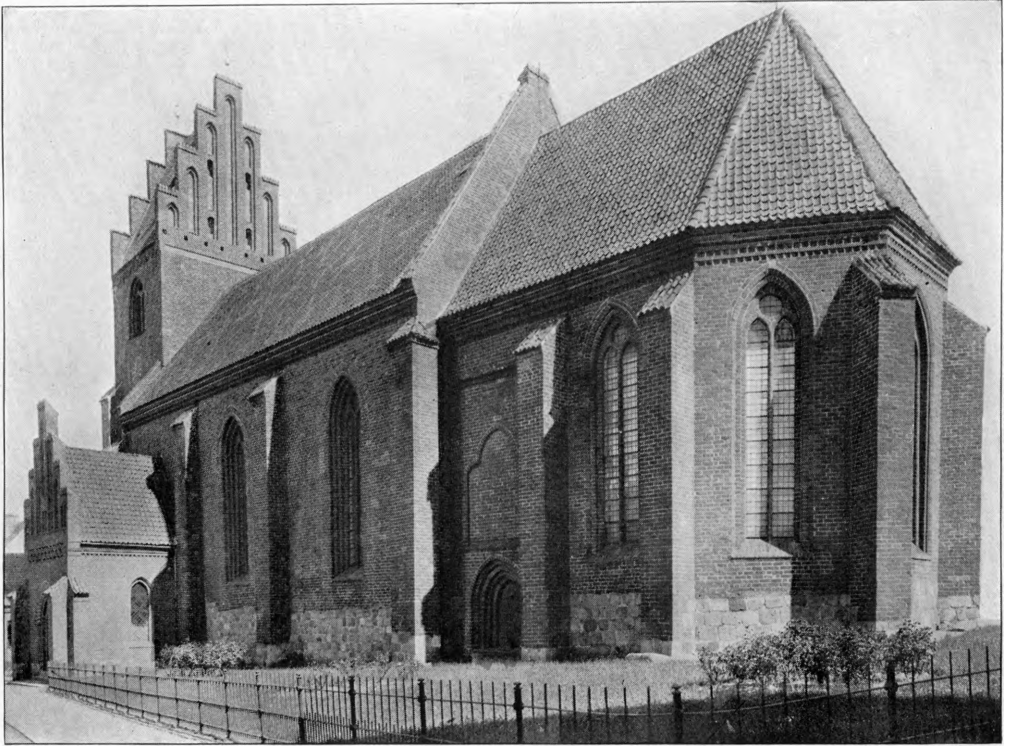
Fig. 4. Næstved S. Morten. Formstensprofiler, 1:10, maalt af C. G. Schultz 1932. 1. Hvælvingsribbe i Skibet. 2. i Koret. 3. Karm om Korets Syddør. 4—5. Hvælvingskonsol i Koret.

rets (se Fig. 8), men rimeligvis indeholder *Koret* dog Murværk, der er samtidigt med Skibets. Murtekniken, med Kvaderskifterne nederst, og Støttepillerne svarer til Kirkens vestre Del, og selv om den tresidet afsluttede Korplan er udpræget gotisk, kan den meget vel stamme fra Tiden ved Aar 1300, da denne Type forekommer paa Nordfalster. De nuværende Vinduer synes at være yngre end de omgivende Murflader, og Murene er utvivlsomt forhøjede. Men alle Korets synlige Enkeltheder er gotisk prægede, og sikkert at skelne mellem ældre og yngre Træk er ret umuligt, hvorfor de her skildres under eet. Mellem Kampestenene i Korets Østmur viser sig en Spildevandssten (Piscina) af Kridt, med udhullet Rende paa den 29 cm brede Overside; den til Afløbet svarende indre Vægniche er tilmuret i ny Tid. Sydsidens vestre Fag

svære Rundstave, svarende til dem, som staar i Skibets Østhjørner, medens det vestre Pillepar nøjes med skævtstil-lede Retkantled, ligesom Skibets Vesthjørner kun har et retvinklet Hjørnefremspring. Øverst ender Vægpillerne med et svagt Skraakantskifte, hvori der sidder stærkt fremtrædende Stenhoveder; de fleste af disse er omformede i 1850'erne, og kun to skæggede og et skægløst Mandshoved er middelalderlige, sikkert fra o. 1300 (Fig. 29). Rimeligvis har Skibet en Tid staaet med disse Piller, men uden Hvælv.

I 1850'erne mente Kirkens Arkitekt, V. T. Walther, at Skibets Mure var ældre end Ko-

dækkes af et Portalfremspring, der naar næsten lige saa højt op som Støttepillerne, og hvis Flade over den gotisk profilerede, spidsbuede Dør brydes af en stor trekløverbuet Blænding, maaske bestemt til at fyldes med et ydre Kalkmaleri; i Dørkarmens to Profilled og i Blændingens lodrette Sider er der brugt samme Formsten med Pærestav (Fig. 4, Nr. 3), som ellers ikke forekommer i Bygningen. Trods de gotiske Detailler kan denne Korportal høre til Murstenskolets oprindelige Dele, og ialfald synes den at være ældre end de andre

Hude 1904

Fig. 5. Næstved S. Morten. Ydre, set fra Sydøst.

Fags høje, slanke Vinduer, i hvis Karme der kun er brugt Formsten til et ydre Skraakantled, og hvis Spidsbuer ledsages af Prydstik. Det bredere Østvindue er tredelt, de andre Vinduer todelt med Vinduesstavværk af rundede Formsten, der overalt er nymuret, men efterligner det ældre (sml. Fig. 7). Gesimsen har over to Savskifter tre Led: et skraakantet mellem to brunglaserede kvartrunde, af hvilke det øverste er helt fornyet. Forhøjelsen af Kormurene, hvis oprindelige Murværk ikke naar højere end de nuværende Vinduesbuers Fodpunkter, har sikkert Sammenhæng med Overhvelvningen. I det Indre hviler de gotiske Hvelv, baade i Korafslutningen og i de to Rektangelfag, paa Konsoller (af Kridtsten?, Fig. 4, Nr. 4—5); de højt styltede, spidse Skjoldbuer er markerede af Rundstave, Gjordbuer og Ribber profilerede

(Fig. 4, Nr. 2; ingen Overribber). Over Hvælvingerne ses det, at der har været planlagt endnu højere siddende Hvælv, kendelige i Overvæggene ved afbrudte Sten og Fortandingsskifter, der har været bestemt til at fastholde Murblokke i Hvælvenes »Lommer«. Oppe over Hvælvene ses desuden, at Korforhøjelsen er ældre end den øverste Del af Skibets Mure, idet Vestenderne af Korets Langmure har Fortandinger, mod hvilke Triumfgavlens Murværk er tilbygget.

Skibets gotiske Ombygning. Ved Forhøjelsen af Skibets Mure har man brugt

Fig. 6. Næstved S. Morten. Ydre, set fra Nordvest for Istand-sættelsen. Tegning af V. T. Walther.

mange gulladne, ret brede Munkesten (13—13,5 cm), der tydeligt skiller sig fra de ældre og mørkere. Fortandingerne og Øgningslinjer, der delvis er kendelige i det ydre, men især ses oppe paa Loftet, viser, at man har bygget fra Øst mod Vest, i Fortsættelse af Korombygningen. Triumfgavlen er glat, men har først haft en Kam svarende til Kortagets Højde og derefter faaet en Forhøjelse, hvis nu synlige Kamme er ommurede 1857—59 med Bevaring af deres ældre Former. Vestgavlen har i sit bag det yngre Taarn bevarer Midtparti et tidliggotisk

Blændingssystem, med et slankt, spidsbuet Blændingsfelt (nu brudt af Loftsdøren) og derom tre meget store Cirkelfelter, af hvilke det øverste, midt over Døren, maaler 3,38 m i Tværmaal. I Cirklernes mørtelpudsede Bunde spores indridsede Linjer, af lignende Art som paa S. Peders Taarn, bestemt til Grundlag for malede Stavværksdekorationer⁶. Gavlkonturen ses ikke, da den dækkes af en Støttebue for den paabyggede Taarnmur; de frie Dele af Gavlen har nu glatte Kamme. Savskifterne under Langmurenes Gesimser svarer til Korets, men Formsten er ikke brugt i Skibet, hverken i Gesimser eller Vinduer. Over Vinduesbuerne har man ved Forhøjelsen muret bredtspændende Helstens Spidsbuestik med Prydskifte af Løbere, enten fordi man virkelig har tænkt sig at gøre de gotiske Vinduer saa brede, eller fordi man har ønsket at have Allastningsbuer over de ældre Vinduers Karmsider.

Men under disse Buer har man indføjjet Vinduer, der i Dimensioner og Stavværk svarer til Korets, en Ændring, som ikke skyldes den moderne Istand-sættelse, men maa være middelalderlig (Fig. 7). I det *Indre* er Korbuen sikkert udvidet; den er nu spidsbuet med profilerede Kragled (to Skifter høje, med Skraakant over afrundet Led). Ligesom i Koret har ogsaa Skibets Overvægge Hvælvingsfortandinger, der dog mangler bag Vestgavlen og i Nordvesthjørnet. Selve de tre Hvælv, der virker lette i Forhold til de svære, ældre Støttepiller, har falsede Gjordbuer; Skjoldbuerne er uden Markering, Ribberne profilerede omtrent som i Præstø Kirke (se S. 26, Fig. 3, Nr. 1). I Vesthvælvet er Kapperne stærkere buklede end i de to østre Hvælvfag, og kun det har Overribber (svære, uregelmæssige som i S. Peder).

De nedennævnte Kalkmale-rier viser, at Hvælvslagnin-gen er foregaaet i 1300'erne.

Det lille, ret spinkle *Taarn* er tilbygget i 1400'erne. Over den bindige Granitkvadersokkel har Taarnmurene »polsk Skiftegang«, men øverst dog almindeligt Munkeskifte. Ved Vesthjørnerne staar retvinklede Støttepiller. Det høje Taarnrum, der nu deles af et Orgelpulpitur, har intet Vindue i Syd, men et større, højtsiddende Vestvindue og et mindre, lavtsiddende Nordvindue, begge spidsbuede og falsede (nyt Stavværk). Taarnbuen er spids ligesom Væggenes Sparenicher. Hvælvet hviler paa Hjørnehoveder, der svarer til Skibets, og af hvilke kun det skæggede sydvestre er middelalderligt, og det har Halvstensribber med svag Toprude (brede Overribber). Trappehuset er placeret ved Sydøsthjørnet; Vindeltrappen, som kun er tilgængelig fra det Indre, har almindelig sengotisk Form, med fladbuet Dør i Spidsbuespejl, rund Spindel og Loft af fladbuede Binderstik. I Mellemstokværkets Vægge findes spidsbuede Spareblændinger og en lille Sydglug. Klokkestokværket har til de tre Verdenshjørner spidsbuede Tvillingglamhuller med Cirkelglugger i Spejlet. Gesimsen er trappestikmuret; de stejle, syvtakkede Gavle har over et Frisefelt og Bombjælkehuller falsede, spidsbuede Højblændinger, hvis Bunde er pudsede. Taarnets Tagværk er samtidigt med Gavlene og har tre Sæt Hanebjælker, Dragerstol og Krydsbaand (Huljærns-Stregnumre).

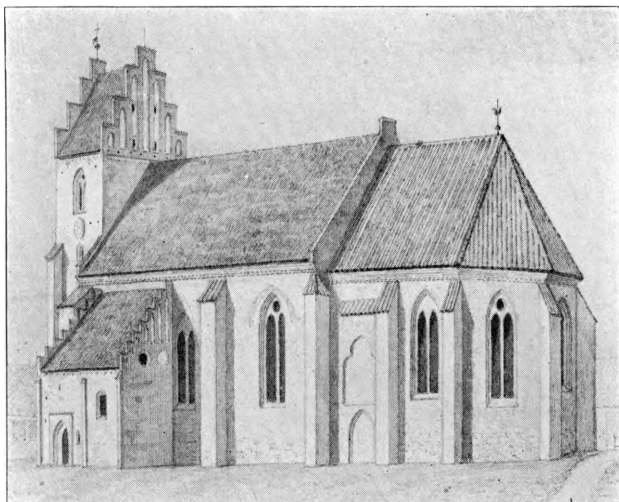

Fig. 7. Næstved S. Morten. Ydre, set fra Sydøst før Istand-sættelsen. Tegning af V. T. Walter.

Taarnets to *Vindfløje*, begge med gennembrudt Aarstal 1775, minder med deres opadbøjede, i et Treklover endende Spids svagt om en Snabelsko. To Firkanter under Fløjen leder Tanken hen paa Træskoklamper eller »Patiner«, og trods Aarstallet og den lukkede Kongekrone, som sidder over Fløjen, maa dette Kirkens Vartegn antages at bygge paa middelalderlig Tradition (sml. Indledningen S. 131).

De i 1850'erne nedrevne *Tilbygninger*, det nordre Sideskib og Vaabenhuset foran Syddøren, der mod Sædvane var to Hvælvingsfag langt og havde Halvtag med Gavle i Øst og Vest, synes i Hovedsagen at have været jævndrende med Taarnets øverste Del og har haft en lignende Trappegesims. Nederst i de kamtakkede Gavle eller under dem sad Cirkelblændinger. Efter Dørens Portalfremspring at dømme maa det dog antages, at Vaabenhusets vestre

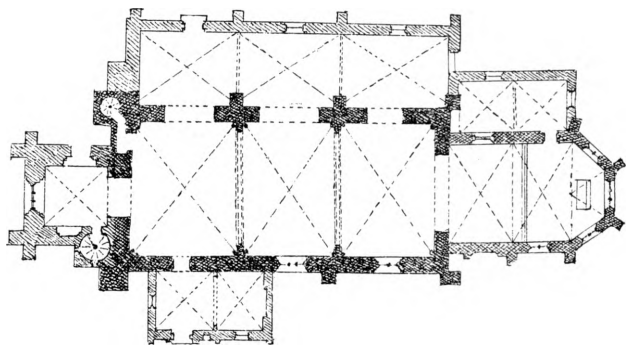

Fig. 8. Næstved S. Morten. Plan, af V. T. Walter, før Istandsættelsen 1857—59.

Del var ældre, maaske omtrent jævndrende med Skibets gotiske Omdannelse. Om de forsvundne Bygningsdeles Indre kan ikke oplyses andet, end hvad der fremgaar af Planen (Fig. 8).

Iflg. Kirkeregnskabet gennemgik Bygningen 1729 en større Reparation. Hvælvene repareredes og forsynedes med Jernkiler; der indlagdes

tre Ankerbjælker for at holde Murene sammen; Hulstenene, som endnu dækkede Taget over hele Koret og paa Skibets Nordside, erstattedes med nye Tagsten, og Kobbervindfløjene fornyedes⁷.

S. Mortens Kirke led altsaa af samme Fejl som S. Peders Kirke. Endnu ses paa Loftet ved Hjørnerne mægtige Murrevner, som minder om, at Hvælvingerne skød Murene ud, og i samme Retning virkede det forfaldne Tagværk. 1830 forsøgte man atter at kile en revnet Hvælving med Jernkiler og tynd Kalk⁸. 1836 afgav Hofbygmester Koch en udførlig Erklæring om Kirkens Tilstand. Paa Grund af Bygningens Brøstfældighed ophørte man 1844 at benytte den til kirkelige Handlinger, og selv om den atter toges i Brug i Aarene 1849—55, fordi S. Peders Kirke maatte istandsættes, var der alvorlig Tale om helt at nedbryde den. 1851 foreslog Bystyrelsens Flertal at omdanne den til Raadhus. Bestræbelserne for at bevare Kirken sejrede dog, idet Sjællands Stiftslandsbykirkers Fællesfond ydede økonomisk Støtte⁹.

Den i 1857—59 foretagne Istandsættelse, hvorefter Kirken atter toges i Brug 19. Søndag efter Trinitatis 1859¹⁰, lededes af Arkitekt V. T. Walther,

der med Opoffelse af Tilbygningerne mod Nord og Syd sikrede Bygningens Bestaaen. Paa Nordsiden udslettedes Sporene af Sideskibet, Arkaderne til-muredes, Vinduer og Støttepiller rekonstrueredes; Træankerbjælker under Hvælvene borttoges og erstattedes af Jernankre, Tagværket fornyedes og dets Konstruktion ændredes, saa at Bjælkerne ikke mere kom til at hvile paa Hvælvingerne. Efter Istandsættelsen staa Ydermurene blanke, Tagene tækkede med Vingetegl, som paa Skibets Tagflader er lagt i Mønster; dog er Taarntaget hængt med Munketegl. Datidens Smag for Regelmæssighed og Symmetri kommer særligt til Orde i de to nye, ensartede *Vaabhuse*, hvis sirlige, meget detailrige Blændings-gavle er et af Tidens første Forsøg paa at efterligne hjemlig Murstens-gotik, sikkert udført under Paa-virkning af G. Bindesbøll. Bag nor-dre Vaabenhuse, der indtil 1927 tjente som Ligkapel, byggedes Ski-bets Norddør helt af nyt, og bag det søndre Vaabenhuse (fra 1927 Ligkapel) omdannedes Syddøren i Overensstemmelse hermed. I det Indre, hvor Gulvet blev forhøjet og lagt med Mursten i Mønster, blev Kirken gulligt kalket med himmelblaa Hvælvingskapper, en Farvegivning, der er ændret 1914, da Rummet kom til at staa hvid-kalket.

I Fylden under Taarngulvet fandtes 1914 en * *Gulv flise* fra 1250—1300, 14,7 cm i Kvadrat, med grønglaseret Relief, en Løve indrammet af en sen-romansk Rankebort. Nu i Nationalmuseet. Typen er ogsaa fundet paa Her-lufsholm.

KALKMALERIER

Ved Kirkens indre Istandsættelse 1914 fandtes paa Skibets to østre Hvælv kalkmalede Dekorationer, der restaureredes af Kunstmaler K. Hansen-Reistrup, Næstved. Bevaringstilstanden var daarlig, idet de samme Malerier havde været afdækket 1858 og da atter overkalkedes »paa Grund af deres Raahed i Udførelse«¹¹. De oprindelige Farver er vistnok helt fornyede. Kappe-

Fig. 9. Næstved S. Morten. Kalkmaleri.

V. H. 1931

fligenes nederste Spidser fyldes nu af kræmmerhusagtige Ornamenter, hvoraf enkelte Blade og Rankeled skyder frem. Over Gjord- og Skjoldbuernes Toppe vokser Ranketræer, af hvilke et Par er højgotisk naturalistiske, med egeløvagtigt, takket Bladværk, medens alle de andre har unggotisk Stilpræg, med rundede Bladflige, ligesom de Ranker med Liljer, Treblade og andet Bladværk, der fylder Ribbernes Skæringsvinkler. To af disse har sort Bund indenfor hjærteformede Rammer. Af Figurmalinger findes kun en enkelt, paa Østhvælvets Østkappe midt over Triumfbuen, forestillende Kirkens Værnehelgen S. Martinus (Fig. 9). Den skægløse, lyslokkede Yngling, der rider paa en brungul, hvidplettet Skimmel, afskærer med sit store Sværd en Flig af sin Kappe til den ungdommelige, gullokkede Tigger, der nedenfor Hesten griber efter Helgenens Dragt. Helgenens verdslige Dragt, især den rundpullede Hat med opstaaende Skygge, er karakteristisk for Tiden o. 1350.

Spor af ydre Kalkmalerier se S. 136.

INVENTAR

Alterbordet, der staar 105 cm fra Østvæggen, er muret af Munkesten og har i Bagsiden to fladbuede Gemmenicher med nymuret Bund.

Alterfløj, rødt, fornyet, med to ældre metalbroderede, ovale, kronede Vaaben (Huitfeldt og Werenschiold) og derunder »Anno 1778«. Overhofmesterinde Huitfeldt, født Werenschiold, til Sortebrødregaard gav 1778 foruden dette Alterfløj en †Messehagel (?) og †Prædikestolsomhæng¹².

†*Alter fløjler*, røde, f) med Guldkniplinger og Bogstaverne JAB CHD 1655¹³ 2) med Guldgalioner og broderet BEVG 1755 (sml. Messehagel).

Altartavlen (Fig. 10) er et mægtigt Snitværk i Bruskbarok, signeret af Abel Schrøder d. y., vistnok fra 1664. Opbygningen minder om Præstøtavlen, men Højden af de enkelte Stokværk er betydelig større. Det overdaadige Snitværks Bruskornamenter i vekslende Relief skjuler næsten ganske Tavlens Arkitektur. Postamentet (Fig. 11) har et nicheagtigt Relief af Nadveren med fire Forgrundsfigurer og paa Overgangen til Storstykket: Fodvaskningen, Postamentvingerne Smaarelieffer: Kristus i Gethsemane og Kristi Tornekroning. I Storstykkets Sidefelter ses Lidelseshistorien: Tilfangetagelsen og Fremstillingen for Pilatus, Hudfletningen og Gangen til Golgatha; i Storfeltet: Korsfæstelsen med talrige Figurer (Fig. 12). Til Siderne for Fodvaskningsscenen sidder Statuetter af Matthæus og Johannes, og de to andre Evangelister sidder over Storsøjlerne, medens de tolv Apostelfigurer er anbragt dels ved Storsøjlerne, dels paa Storgesimsen og Topgesimsen. Det i to Stokværk delte Topstykke har forneden Gravlæggelsen (Fig. 12), foroven Opstandelsen, og øverst over Topornamentet: Kristus med Verdenskuglen. Signaturen AS, der dannes af Slyn-

traade paa en Frugtklase, findes paa den øverste Topgesims. Træet har sikkert aldrig været stafferet, og kun paa Postamentgesimsen er der i et Kartouchefelt iagttaget et med Sort malet Aarstal 166(?) medens Skjoldene er tomme¹⁴.

Hude 1904

Fig. 10. Næstved S. Morten. Indre, set mod Koret.

1753 fandtes der ingen Indskrifter paa Tavlen, og den sagdes da at være givet af en Frøken fra Sortebrødre¹⁵.

Sidealtertavle med Malerier, fra 1526 (Fig. 13—14). I Midtpartiet (158 × 76 cm) er malet den tronende Petrus, paa Fløjenes Indersider Optrin af hans Liv: Kaldelsen til Apostel, Peter modtager Nøglemagten, Peter helbreder en Spedalsk, Peter knæler for Gud Fader, medens en Engel svæver ned til en

nøgen Kvinde paa et Baal. Billederne adskilles ved gyldne Borter med røde Cirkelrammer, hvori Brystbilleder af to Profeter med Skriftbaand: »Daniel P., Jerem P«. Paa Fløjenes Ydersider er malet de 10000 Ridderses Martyrium. Paa de to Yderfløje, der ikke kan lukkes, ses Ærkeengelen Mikael som Sjæle-vejer og Biskop Nicolaus af Myra, begge over Fodstykker, paa hvis Forside to Bomærkeskjolde. Billederne er malede i nederlandsk Manér med landskabelige Baggrunde. Aarstallet findes paa Midtfeltets Underramme. En Restaurering blev udført o. 1859 af Konservator Rasmussen¹⁶. Tavlen, der 1759 stod under Orgelværket, er nu ophængt paa Korets Nordvæg¹⁷.

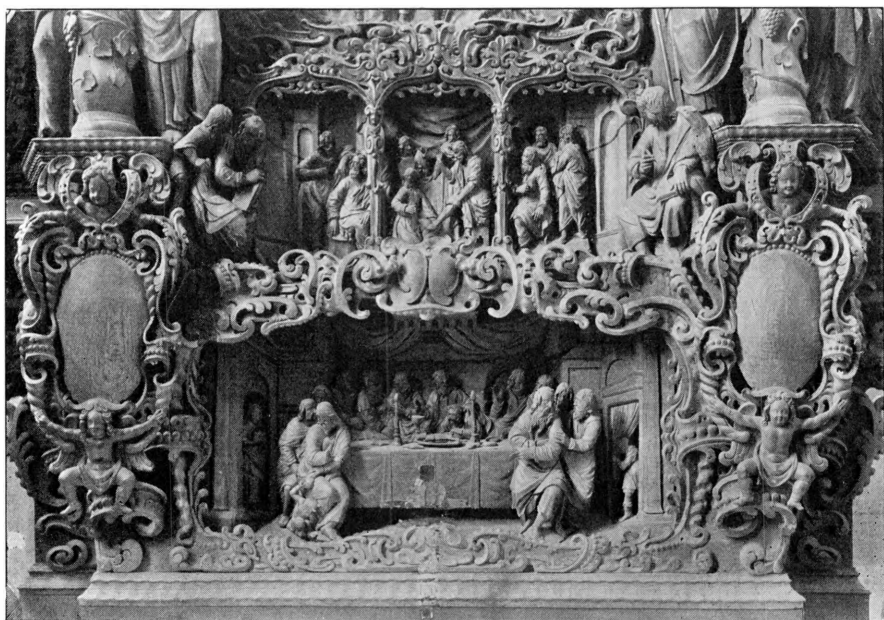

Fig. 11. Næstved S. Morten. Altertavlens nederste Del.

C. A. J. 1897

Altersølv. Kalk, 22,5 cm høj, med ottetunget Fod, kort, svært Skaft, lille, rund, med fordybede Linjer delt Knop, halvkugleformet Kumme. Paa og under Foden graveret: »Sante Mortens Kirkis Kalch oc Disck udi Nestved giordt An(n)o 1680« — »Kalck oc Disck w 56 Lod 3 q.«; paa Kummen graveret Skriftsted (1. Joh. 1.) Stempler: Næstved Bymærke og Mestermærke for Dionys Willadsen (Olrik 610). *Disk*, med graveret Cirkelkors, Skriftsted (1. Cor. 11.) og Bladkrans, hvori »Jacob Eskelsen Margrethe Munch 1680«. Samme Stempler som paa Kalken.

Oblatæske, rund; paa Laaget graveret CJD under en Krone og omgivet af Akantusranke; langs Randen: »Johan Robring Cidzell Jens Datter 1680,« og paa Siderne, omgivet af Grene, tre ensartede Bomærker med vedføjede Bogstaver og Navne: 1) K A D ; Albret Jacobsøn Gudenrat Kirsten Anders

Daatter, 2) MCD; Anders Povelsøn Maren Christens Daatter, 3) SHD;
 Povel Hansøn Sophia Hans Daatter. Samme Stempler som paa Kalk og Disk.
Kande, af kbh. Prøvesølv, 28,5 cm høj, med graveret Par-Vaaben (1. med

Hude 1904

Fig. 12. Næstved S. Morten. Midtparti af Abel Schrøders Altertavle 1664.

seksoddet Stjerne, 2. med Fugl, der i Næbbet holder en Rosengren) og Skriftbaand: »Hans Dreyer Johanne Maria Paulsen til Sorte Brødre Kloster 1696.« Mestermærke for Marcus Resenhof 1688 (Olrik 344).

Sygekalk, 17,2 cm høj; ottesidet Fodplade med profilerede Hjørner, rund

Fod, rundt Skaft, ottekantet Knop, foroven lidt udladende Kumme. To ens, utydelige Mestermærker, AW 1731.

Alterstager, 48,5 cm høje, (Fig. 15) med Balusterled, hvorpaa graveret:

Fig. 13. Næstved S. Morten. Sidealtertavle fra 1526 med aabne Fløje.

S. B. 1932

»Anno 1640 haffer Hermand Busck oc hans Hustru Anne Godschs Daater dette Par Stager forærit till Sanc[t] Mortens Kircke ...«, og paa et Kugleled et Bomærkeskjold og H.B. 1711 bortsolgte et Par gamle Messingalterstager og tre gamle Messinglysestager¹⁸.

Messehagler, begge af rødt Fløj og ophængt under Glas i nye, udskaarne

Rammer i Koret: 1) med Rygbroderi af Guld- og Sølvtraad: Kristus paa Korset (forneden grøn Jordhøj og Kranium), fra 1700'erne; 2) med lignende Broderi, paa Siderne af Korsets Fod: BEVG, og derunder 1755.

Fig. 14. Næstved S. Morten, Sidealtertavlen med lukkede Fløje.

S. B. 1932

†*Korgitter*. 1753 stod der mellem Koret og Skibet en Kordør af Eg, »hel, uden Sprinkelværk«, o. 2 Al. høj og 5 Al. vid med 2 Fløje, mellem to Poster o. 3 Al. høje med en Messingkugle ($\frac{1}{4}$ Al. i Diam.) foroven. Tilforn havde den været meget højere med et højt Træværk paa, men for at Menigheden skulde kunne se frit op i Koret, var dette Træværk borttaget og Gesimsen, der var

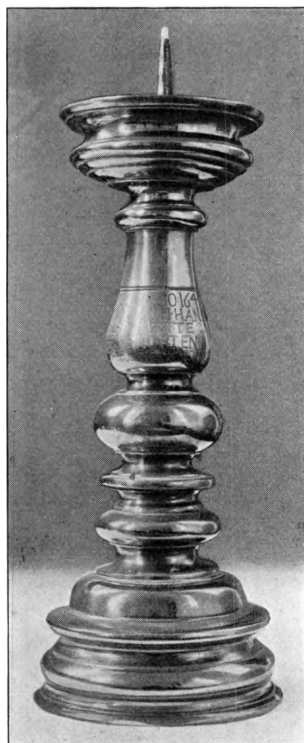
vel 1 Al. bred, højere opflyttet. Paa Gesimsen, der havde Skriftsteder om den Korsfæstede (1. Cor. 2., Joh. 3., 1. Joh. 1. etc.) stod et Krucifiks og ved begge Ender af Tvæarmen hang en Engel i en Kæde eller et Reb. Denne Opstilling var endnu bevaret 1856 og ændredes først ved Hovedistandsættelsen²⁰.

Den nævnte »Gesims« er identisk med et **Panel*, der efter en Tid lang at have henstaaet i Taarnet ved Orgelets Omdannelse afgaves til Nationalmuseet 1922. Det er i Højrenaissancesstil fra o. 1600, sikkert fra Abel Schrøder

den ældres Værksted, men paa Bagsiden af Felternes opmalede Indskrifter er der gotisk Foldeværk fra o. 1500—50.

Korbuekrucifikset (Fig. 16), der endnu findes i Kirken, hængende paa Skibets Sydvæg, er et anseeligt, sengotisk Snitværk, af Store Fuglede-Type, fra o. 1520, maaske gjort i Næstved. Figuren er o. 225 cm høj. Det magre, helt strakte Legeme hænger dybt i Armene; Hovedets turbanflettede Krone skjules nu af paasømmede Tornegrene; det smalle Ansigt med udstaaende Kindben og lukkede Øjne indrammes af to lange, tovtigt stiliserede Haarlokke; det snævre Lændeklæde er vandret foldet med to lange Flagreflige. Korstræet ender i firkanterede Plader med Firpas, hvis Evangelistsymboler med deres Skriftbaand er ret naivt skaarne; det nederste, med Matthæusengelen, er moderne, tilføjet i 1920'erne. De ovennævnte Engle er forsvundne, og en ny, glat Kantliste dækker vistnok over Spor efter borttagne Ornamente langs Korstræets Rande. Moderne Staffering²¹.

Font af Malm, støbt 1515 (Fig. 17). Den baljeformede Kumme, 86 cm i Tvm., bæres af fire paa Bagbenene staaende Løver, der foran sig holder tomme Skjolde, og den har en tolinjet, latinsk, delvis rimet Minuskelindskrift: »Md ter quinis a(n)nis d(omi)ni numeratis hic fons est fusus baptismi co(n)stet ad usus abbas du(m) residet v(ir) dignus Erasmus honore — cu(m) q(ue) Johan(n)is erat p(o)p(u)lo p(re)dicare salute(m) curati du(m) Magnus era(n)t Pors cogno(m)i(n)atus et Jonas Bonde tutores ecclesieq(ue)«. (»Da man havde talt Herrens Aar 1500 og tre Gange fem, blev denne Font støbt, som tjener til Brug ved Daaben. Abbed var dengang den ærværdige Mand Rasmus, og da var det overdraget Johannes at prædike Frelse for Folket, medens Magnus med Tilnavnet Pors og Jonas Bonde var Kirkens Værger«). Bogstavtyperne tyder

C. A. J. 1916

Fig. 15. Næstved S. Morten.
Alterstage 1640.

paa, at Fonten er gjort af den sydsjællandske Klokkestøber Lavres Hansen (Uldall. S. 271).

Fad, 65 cm i Tvm., af sydtysk Arbejde, med Bebudelsen, omgivet af Minuskelring og Friser med Hjorte og Hunde mellem Ege; yderst paa Randen er graveret: »Jomfru Anne Gøje 1665 den 3. Søndag i Advent«.

† *Fontelukkelsen*, nævnt 1753, var et 2 Al. højt Sprinkelværk med rimede Indskrifter, deriblandt:

»Vor Daabis Sted opflyttet er
i Kirkens Øverst-stue,
at Præst og de, som Vidne bær,
for Steene ej tor grue .. 1735«

Fonten fik altsaa dengang Plads i Koret, hvortil den nu, efter senere at have staaet i Taarnrummet, atter er flyttet tilbage.

Prædikestol (Fig. 18), i Højrenaissance med malet Aarstal 1602, rimeligvis af Abel Schrøder d. æ. Af de fem oprindelige Fag danner de to en Udbygning ved Opgangen, de tre andre samt et 1859 tilsat Fag den egentlige Stol. Af Storfelternes Arkader indrammer den midterste et paalagt kronet Skjold med sammenskrevet C 4 og A (Dronning Anna Catrine) og derunder Kongens Valgsprog; de andre har Kartoucher om-

kring Smaanicher. Hjørnehermerne forestiller de syv Hoveddyder: Klogskab, Kærlighed, Retfærdighed, Styrke, Tro, medens to er uden Attributer. Paa de kassetteværksprydede Nedhæng er skaaret tre Bomærkeskjolde med Bogstaverne AN, HIM og EPF (sml. Staffering). Stolens Bund støttes af udsavede Vinger, der samles paa en glat Bæresøjle. Opgangspanelet er moderne, Rygskjold og Himmel derimod oprindelige. Under den sekssidede Himmel hænger en Due; over Hjørnerne staar Topspir og derimellem Topkartoucher: to med Vaaben, sikkert for Henrik Lykke, Lensmand paa Vording-

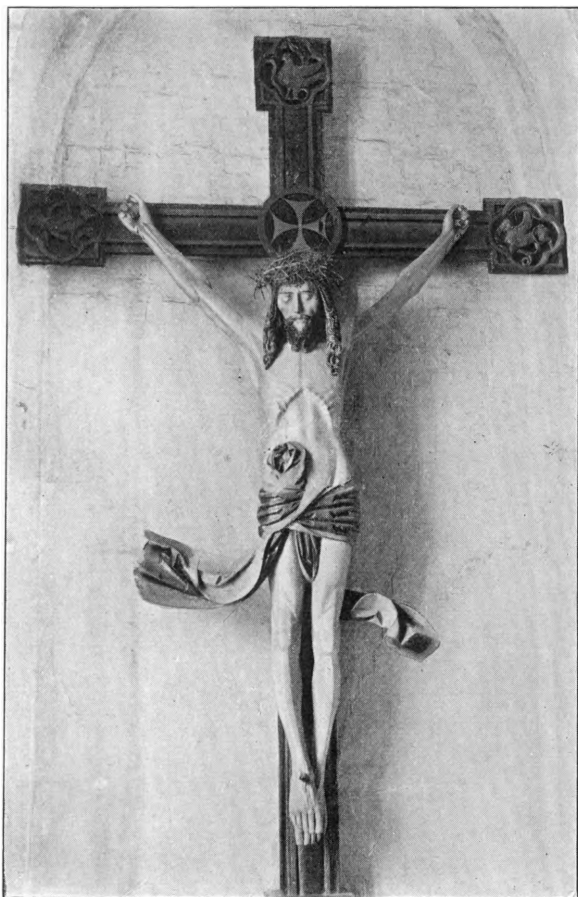

Fig. 16 Næstved S. Morten. Krucifiks fra o. 1520.

borg 1597—1611, og Hustru Karen Banner, to med Englehoved og JHS. Karakteristisk for Stolens oprindelige Snitværk er Anvendelsen af smaat og gnidret Kassetteværk med mange Randhuller og stemplede med Kryds og Rosetter; tre af Hermerne har lige afskaarne Klædebon. De gamle Arkadefelter har senere, o. 1640, faaet tilsat fire i Forhold til deres Pladser store Figurer af Evangelisterne, der sikkert er Arbejder fra Abel Schrøder den yngres Værksted.

Egetræet er rensat, bejset i Toner og partielt stafferet; Indskrifterne fornyede og forvanskede; dog er mange Spor af ældre Maling bevaret. Under

Hude 1904

Fig. 17. Næstved S. Morten. Font fra 1515.

Fodlisten er malet Navne delvis svarende til Bomærkerne: 1) Christoffer Jenssøn (derunder et malet JHS); 2) Anders Nielssøn Buurmeister [Borgmester]; 3) Her Jens Mogenssøn [Sognepræst]; 4) Engell Postfeldt; 5) Jørgen Bengtssøn (herunder JB). I Postamentfelterne er malet: 1) Anno Domini 1602; i de følgende Felter Vaaben og Bogstaver henvisende til 2) Christoffer Galde (død 1555) og Fru Birte Bille (død efter 1613; sml. Gravsten Nr. 5) 3) Eskil Gøye (død 1573) og Fru Sibylle Gyldenstjerne (død 1611, fra 1564 Ejer af Sortebrødregaard) 4) førnævntes Søn Henrik Gøye (død 1611) og hans

Hustru Birgitte Brahe (død 1619; begravet i S. Mortens Kirke) 5) Jomfru Anne Sparres, Fædrene og Mødrene Vaaben; hun var Datter af Jep Sparre og Elsebe Grubbe. Paa det nye Felt over et tilsvarende, skaaret Skjold: »Anno Domini 1859. Hr. Andr. Brockmann«.

Stoleværk. To *Præstestole* i Koret er sammenstillede af Dele i Højrenaisancestil af samme Karakter som Prædikestolen, dels Arkade-, dels Frisefelter. Søndre Stols Postamenter og Overbygning er ny. Paa nordre Stols Dørføj er indvendig snittet Navne og Aarstal 1685. †*Skrifestol* bekostet 1808²².

Herskabsstolene, der nu staar østligst i Rækkerne, har gamle Gavle og Døre (Fig. 19 og 20). 1753 siges de at være »tvende Fruentimmerstole, den første og den femte«. Paa de nordre Gavle er der over en jonisk Pilaster Friser med reliefskaarne Vaaben og Aarstal 1598, henvisende til 1) Eskil Gøye

og Sibylle Gyldenstjerne; 2) Henrik Gøye og Birgitte Brahe (sml. Prædike-stol). Enkelte af Bogstaverne er fornyede ligesom Størstedelen af Gavltrekanterne. De søndre, omtrent en halv Snes Aar yngre Gavle har bredere, toskanske Pilastre, og Frisernes reliefskaarne Vaaben: Galde og Skeel, Bille og Grubbe er typiske Arbejder fra Næstveds Senrenaissance-Værksted (Ejler Schrøder?). Vaabnene, der er Christoffer Galdes og Birte Billes fædrene og mødrene, er kun fastsømmede paa Bagklædningerne, som har Spor af borthøvede Volutter fra Kartouchetoppe; de nuværende Trekantgavle er moderne. De to Staders arkadesmykkede Dørfloje er sikkert forbyttede. 1631 nævnes, at Sortebrødregaard ejede 1. Mandsstol, 5. og 6. Kvindestol afgiftsfri²³.

Det øvrige *Stoleværk*²⁴ er endnu mere mishandlet og ødelagt. Kun nogle Gavle er bevaret; i et Frisefelt erskaaret Aarstallet 1577, medens andre bærer Spor af en bortsnittet Indskrift. Heraf kunde 1753 læses Versene:

»Saa bør vore Quinder Priis og Ære, som denne Prydelse bekostede here 1581«, »Gud styre for os og raade, Ved Jesu Navn Himmerig at

baade 1577«. Paa en Del af de ny Gavle staar: »Kirken ombygget og istandsat i Aarene 1857 og 1858« samt »Anno 1927«. Tre * Brudstykker med den gamle Indskrifts majuskelagtige Reliefversaler findes i Næstved Museum.

To *Armstole* af Bøg i Rokokostil.

Vestpulpituret og *Orgelet* fornyedes 1859, Orgelet atter 1926. Om de tilsvarende ældre oplyser Præsteindberetningerne 1753 og 1759:

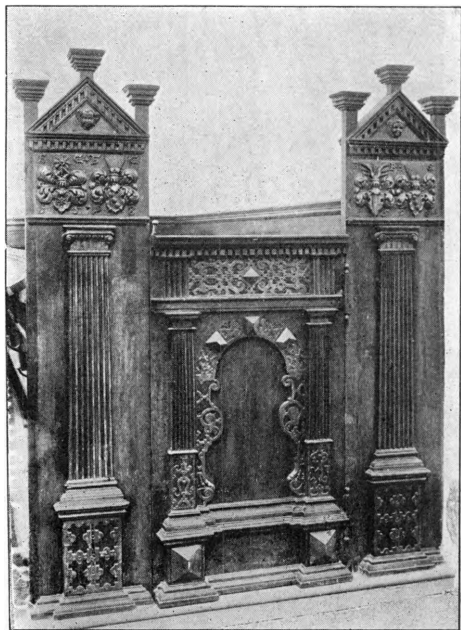
†*Pulpitur*, tværs over Kirkens Vestende, delt i 4 Stole (Generalmajor Galkowsky, Købmændene Vilken Horneman, Niels Holm og Johan Horneman), blaamalet med hvide Lister og Skriftsteder; i Frontespicen var malet:

Fig. 18. Næstved S. Morten. Prædikestol med Aarstallet 1602, rimeligvis af Abel Schrøder d. æ.

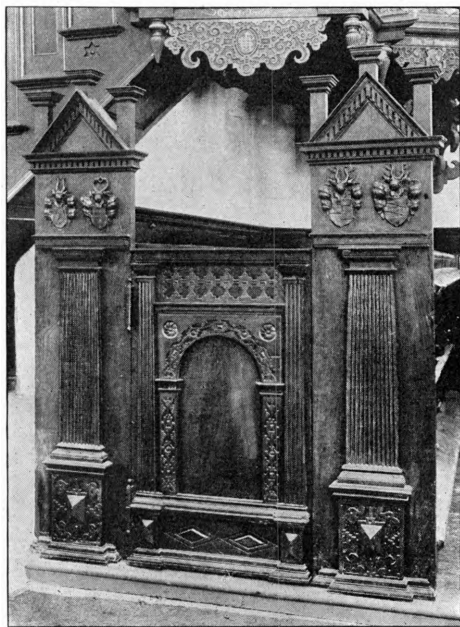
»O stærke Herre Zebaoth med Varetægt beskygge
Dit Hus og deres Huse, som lod disse Stole bygge
Dit Navn til Ære og Dit Hus til dejlig Prydelse
I Aaret sytten hundrede og syv og tredive.«

†*Orgelværket* stod lige overfor Prædikestolen. Paa det »lidet Værk uden Pedal« fandtes (1753) Indskriften: »Eskild Giøe til Skøringe og hans kiære Hustru Sibille Gyldenstjerne med deres 2de Sønner Mogens og Harald Giøe. Jomfru Hildeborg Gyldenstjerne« og derunder et religiøst Vers.

C. A. J. 1916

Fig. 19. Næstved S. Morten. Nordsidens Hersestol.

C. A. A. 1916

Fig. 20. Næstved S. Morten. Sydsidens Hersestol.

Paa Pulpiturets Frise var en ufuldstændig Indskrift: »... Jens Hansøn Sognepræst, Engel Postfældt Christopher ... Kirkeværgen«; paa dets Fodliste et latinsk Skriftsted (Ps. 150, 3—4), paa Panelværkets Tavler: 1) Arild Hvitfeldt af Solte Bir[k], Rigens Kansler; 2) Johan Svave af Harretsløfgaard, Skytsherre paa Vordingborg; 3) Jacob Sparre og Hustru, hvis Navn var ukendeligt; 4) Birrete Bille, hvis Husbondes Navn var ukendeligt; 5) Jomfru Anne Sparre, Jomfru Frideriche Løcke; 6) Jomfru Grubbe; 7) ... Maaet; 8—10) et Vers af en af Davids Psalmer. Paa Dørene foran Piberne stod et kronet, sammenslynget FS. »Da man,« sagde Præsten i Indberetningen 1759, »finder de samme Vaaben og Navne som paa Prædikestolen, er det slutteligt, at de er byggede paa een Tid.« 1832 iagttog Høyen, at Orgelet var dateret 1587 og foruden det kronede Monogram havde Frederik 2.'s og hans Dronnings Vaaben og

Valgsprog. »Paa Dørenes Indersider var Bebudelsen paa de nederste, Hyrdernes Tilbedelse paa de øverste; paa Ydersiderne var der Navnetræk nederst, Moses med Kobberslangen øverst. Paa Orgelkassens Smalsider: Martin som deler sine Klæder, Orpheus mellem Dyrene; paa Rækværket: Temperantia, Prudentia, Innocentia, Caritas, Fides ... musicerende kvindelige Figurer. Nederst paa en af de fremspringende Fløje stod »Jomfru Anne Sparre« under Figur: — det hele med Limfarve. Fløjenes ydre Malerier graat i graat. Det har lidt meget, men Gevandterne, (flagrende) Haar, røber den nederlandsk-italienske Skole med de kolde rene Farver«²⁵.

Dør til Taarntrappen fra Taarnrummet, af Eg, moderne, men med tre Foldeværksfyldinger fra o. 1500—1550.

Series Pastorum. To Præstetavler, af hvilke den ældre synes at være paabegyndt under Mag. Albert Prom, der blev kaldet 1690.

Lysekroner. 1) Med 2×7 Arme endende i Delfinhoveder, og 7 Prydarme endende i Profilhoveder; som Topfigur en flakt Ørn; forneden et lille dobbeltsidet Løvehoved med Ring i Flaben, hvorover indskudt en moderne Messingblikkugle. Paa Stangens nederste Led er graveret MSHG. Fra o. 1600.

2) Anselig, med 8 Arme, dobbeltsvungne med to Ørnehoveder og midtpaa en Muslingskal med Topspir; Prydarme med Akantushavfruer og lignende Topspir; som Topfigur en Engel staaende under en Akantusbladklokke. Paa Hængeskuglens nedre Del er graveret, at Cidsel Jensdaater har ladet denne

Fig. 21. Næstved S. Morten. Epitafium fra o. 1630.

Hude 1904

Lysekrone ophænge til Ihukommelse for sig og sine to sal. Mænd: Claus Frees, Borger og Handelsmand her i Byen, og Johan Rubring, Borgmester her, »og det over deres fælles Begravelsessted her i St. Martini Kirke« 1678.

3) Med 2×6 enkle Arme, bruskede Prydarme; som Topfigur en flakt Ørn; glat Kugle. Fra o. 1700.

Lysearm, ved Prædikestolen, enkel, men anselig, med Akantus-Delfinhoved i indre Slyng. Fra o. 1600.

†*Fattigblok*, nævnt 1753.

Taarnuret istandsattes af Betram Larsen, Køge 1871, og der blev da fundet en lille Malmklokke, som indvendig bar en Indskrift med Blæk: »Uhrmager i Nestved Johan Diderick Galle. 1750 blev Uhret i S. Mortens Kirke opført paa Vælvingen og repareret same Aar«²⁶. †*Solskive*²⁷.

Klokker. 1) Fra 1521, med Minuskler mellem Greneværk: »Md viginti simul unum dum legis annos Christi me fusam Martini noscito diui usu Martino Caltz dicto fla(m)ine te(m)pli Magno Porse Jona Bo(n)de et tutoribus aptis« (»Vid, at, da man læste Christi Aar 1500 tyve samt eet, blev jeg støbt til den guddommelige Mortens Brug, da Morten kaldet Caltz var Kirkens Præst og Magnus Porse Jonas Bonde duelige Værger«); de sidste tre Ord staar under Linien. Paa Klokkelegemet er to udmærkede Relieffer, paa den ene Side: Maria med Barnet paa Maanese gl i Solgisel omgivet af Rosenkrans, med Skriftbaand: »Sancta Maria ora pro nobis«; paa den anden: S. Morten udbredende sin Kappe over en nøgen Krøbling, med Skriftbaand: »Sancte Martini ora pro nobis Hinricus de Campen«. Før og efter dette den nederlandske Klokkestøbers Navn er indsat hans Segl (Skjold med Klokke og Bomærke). Tvm. 125 cm (Uldall S. 252).

2) Omstøbt 1908. Den tidligere Klokke, fra Beg. af 1300'erne havde paa Klokkelegemet følgende smaa Relieffer: Bebudelsen, Krucifiksgruppe i og uden Cirkel, Kristus som Verdensdommer, en Cirkel med en bærende Figur, et mandelformet Segl med Johannes Døberen og Omskrift: »S'D(omi)ni Joh(ann)is S.« (Hr. Jens' S' ... Segl), tre ens Klokkestøbersegel med Omskrift: »S' Andree Filii Lavrencii« (Anders Lavridsens Segl). Tvm. 68 cm (Uldall S. 57 f. sml.

66). Fem af *Reliefferne blev udsavet og er nu i Nationalmuseet.

3) Omstøbt 1907. Paa den tidligere Klokke stod mellem en Frise med Bølge-ranke og Bruskmasker og en Akantusbladdrække: »Durch das Fuer unde Hitze bin ich geflossen Mei[s]ter Claves vam Dam hat mich gegossen Anno 1643«.

GRAVMINDER

*Epitafier*²⁸. 1) Uden Navn (Fig. 21). Trærammen, af Senrenaissancetype med bruskbarokke Enkeltheder fra 1630'erne, er vistnok fra Abel Schrøders Værksted. Storfeltet flankeres af Søjler, Topfeltet af frie Hermer, og det krones af en Splitgavl, hvori den opstandne Frelser mellem Engle (maaske oprindelig

med Lidelsesredskaber). Paa Storgesimsen staar to Kvindefigurer: Tro og Haab. Under Postamentfeltet hænger en Indskriftplade med kassetteagtig Ramme og vingede Havfruer. Træet er nu egetræsaadret med gyldne Enkeltheder og opmalede Skriftsteder, men Personalia i Postamentfeltet er vistnok helt forsvundne. Bevaret er derimod Træfelternes Malerier. I Storfeltet en under Golgatas tre Kors knælende Familiegruppe, paa Mandssiden to ældre og to yngre Mænd samt to Smaadrenge, paa Spindesiden en Kvinde, foran hvem der ligger et Svøbelsesbarn, og en yngre Kvinde; de to ældre Mænd, de to Smaadrenge og Barnet er mærkede med røde Kors (altsaa døde). I Topfeltet: de tre Kvinder og Engelen ved den tomme Grav. Malemaaden er manieristisk med svovlgule, zinnoberrøde, grønne og bleg-røde Klædebon, gul Himmel med graa Skyer. 1753 hang Epitafiet i Koret over for Skriftestolen, men det kunde da ikke ses, hvornaar og over hvem det var ophængt. Da der nedenunder laa en stor Ligsten over en, senere omdannet, aaben Begravelse, med Navnet Hans Svart 1622, formodede Indberetningen, at Epitafiet var over denne. Nu paa Korets Sydveg.

Hude 1904

Fig. 22. Næstved S. Morten. Epitafium af Abel Schrøder over Sognepræst Gregers Christensen, død 1640.

med Navnet Hans Svart 1622, formodede Indberetningen, at Epitafiet var over denne. Nu paa Korets Sydveg.

2) Sognepræst Gregers Christensen, død 1640 (Fig. 22). Signeret Arbejde af Abel Schrøder d. y. Kompositionen, hvis Enkeltheder er ret bruskbarokke, minder om Topstykket over Epitaf Nr. 9 i S. Peders Kirke og er sikkert kun en Rest af en større Helhed. Paa en Hylde foran et lille Midtfelt er anbragt et fritstaaende Krucifiks (Figuren o. 45 cm høj), og paa den tunge Frugtguirlande derunder danner Slyngetraade Navnetrækket AS. Forneden er der et Hængeornament med Indskriftfelt, hvori moderne opmalet HGC MPD med Valgsprog og et Bomærkeskjold (Kobberslangen). Ogsaa Jerusalem-Maleriet

i Midtfeltet og Sidelaternernes Skriftsteder er overmalede over ældre Farver. Snitværket er egetræsaadret. Epitafiet, nu paa Taarnets Vestvæg, maa være identisk med det, der i 1753 beskrives som: et Epitafium, over Sakristidøren, med en Præstemand og Hustru knælende hver ved sin Side under et Kru-

Hude 1904

Fig. 23. Næstved S. Morten. Epitaf, af Abel Schrøder, over Joh. Albertsen Korff 1661.

cifiks; under Billedet deres Vaaben (en Trane og et Jesu Monogram) og Valgsprog; tilhøjre paa en mindre Tavle fandtes en latinsk Indskrift over Hr. Gregers Christensøn født i Broeby ved Sorø 1587, død 17. April 1640 i Næstved (Næssapoli), i 13 Aar Medhjælper i Ordet ved S. Peders og S. Mortens Kirke, sat af hans Enke, med hvem han var gift i 25 Aar; tilvenstre en dansk Indskrift, at dette ringe Monument var sat af Maren Peders Datter, sal. Hr. Gregers Christensens Efterleverske, der ogsaa vilde begraves her.

3) o. 1661, over Johan Albertsen Korff (Fig. 23). Rammen er sikkert skaaret noget før 1661 af Abel Schrøder. Storfeltets Opstandelsesrelief flankeres af Kvindekaryatider, Tro og Haab, det glatte Postamentfelt af store Krumknægtkonsoller med vingede

Englebørn. Topstykke, Storvinger og Hængestykke er kraftigt bruskornamenterede. Træværket har Egetræsmaling, Opstandelsesrelieffet moderne brogede Farver. Ifølge Hængestykkets opmalede Personalia er Epitafiet bekostet af Johan Albertsen Korff, Borger og Handelsmand i Nestved, og Hustru Sidszele Hanszdatter; han døde 26. Okt. 1675, 57½ Aar; hun døde 14. Maj 1676, 64 Aar. I Postamentet et Maleri paa Træ, maaske malet af Hans Lauridsen, med Brystbilleder af Mand og Hustru, og ved deres Hoveder Indskrifterne: »Johan Korff bin ich genandt meein Glück steidt in Gottes Handt Ætat 42,

Ao 1661«; Sidtzele Hansz Daatter fød i Toghswerge, Mit Haab til Gud allene Ætat 49, Ao 1661«. Nylig fra Skibets søndre flyttet til dets nordre Væg. Jvf. Gravsten Nr. 19.

4) 1666 (Fig. 24) Jens Andersen Aalborg. Rammens barokke Snitværk er ringere end Abel Schrøders Arbejder, men maaske fra hans Værksted. Midtfeltet flankeres af to Kvindefigurer, Tro og Haab; Storvingerne og Hængeværket under det glatte Postamentled er bruskede, medens Splitgavlen er opløst i Ornamenter omkring et hjertef ormet Felt. Træet er graat stenmalet med lidt Forgyltning og hvide Figurer, vistnok af oprindelig Karakter ligesom Skriftstedet i Topstykket og Personalindskriften i Hængeskartouchen: »1666 har Borgmester Jens Anderszøn Aalborg og Hustru Elisabeth Hansz Datter ladet Epitafiet bekoste og opsætte, dem og deres Børn til Ihukommelse; hans første Hustru Ellene Ollufsdatter døde 16. Marts 1641 og hviler med 3 deres tilsammenhavende Børn samt 11 af hans anden Hustrus deres tilsammenhavende Børn her i Kirkegaarden«; han døde 23. Nov. 1666, Elisabeth Hansdatter 30. Okt. 1666. Midtfeltets Maleri, sikkert af Hans Lauridsen, viser en talrig, tæt sammentrængt Familiegruppe; paa Mandssiden: Borgmesteren og fire Sønner, den ene med Krans; paa Kvindesiden, bagest den første Hustru, foran hende den anden Hustru, en lille Datter af første Ægteskab i samme Dragt som Moderen, to Døtre af andet Ægteskab i brogede Dragter, og paa Gulvet en Klynge af ni Spædbørn, bekransede eller legende med Kranse (dvs. døde); øverst over graa Skyer ses ni Engle med Kranse. Epitafiet hænger nu paa Skibets Nordvæg.

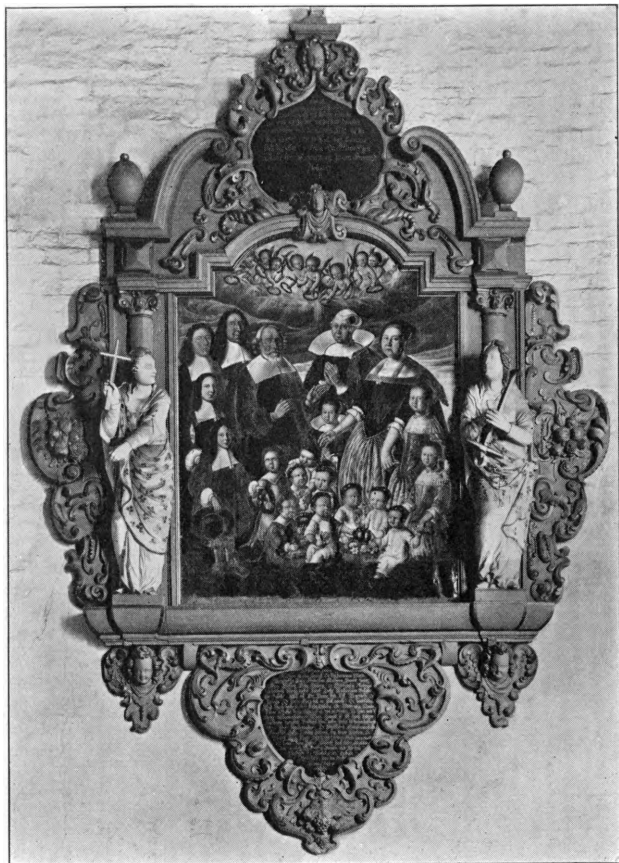

Fig. 24. Næstved S. Morten. Epitaf over Jens Andersen Aalborg, opsat 1666. Efter Fot. til Lund: Da. mal. Portrætter.

Grausten, vistnok alle af Ølands-Kalksten, de i Gulvet liggende dækkede af faste Tæpper.

1) Hans F. a. s. n (Fransen), salig med Gud 1565. De majuskelagtige Reliefversaler begynder i det øverste af Stenens fem Felter; i andet Felt findes to dekorative Kugler og Aarstallet, i 3. og 5. Felt Bomærkeskjolde og i 4. en udslidt Indskrift. 176 × 81 cm. Af Næstved-Abbedværksted (sml. S. Peder,

Gravsten Nr. 16—25). I Skibets Gulv.

Fig. 25. Næstved S. Morten. Gravsten over Kirstine Galle.

V. H. 1931

150 × 54 cm; 1759 i Koret ved Fonten, nu i Skibets Gulv.

6) Ellen Jensdater, Powell Hanssens Hustru, død 1. Marts 1578; deres Søn Jens Povelsen, død 11. Febr. 1584, og Povel Hansen, død 6. Juni 1590. Indskriften, hvis sortfyldte Bogstaver indrammes af en Kartouche, staar under et Relief med Kobberslangen og tre knælende Figurer, en Mand og to Kvinder, indrammet af et Bueslag med fordybede Versaler (Skriftsted); over Figurerne to Bomærkeskjolde med Bogstaver PH og EID. Stenhuggerarbejdet, der afviger fra andre Næstvedsten, minder om Sandstensteknik. 208 × 105 cm. Rejst i Taarnrummet.

2) Fornumstig Mand Rasmus Jensen, fordum Byskriver og Raadmand i Nestvid »mange Aar«, død 1577. Under Reliefversalerne Bomærke. Rødbrun, trapezformet, 97 × 63—47 cm, med Randbort og Hjørnerosetter. Af samme Haand som foregaaende. Rejst i Taarnrummet.

3) Fragment af en lille Sten, nu ulæselig, med Bomærke fra 1570'erne, ret lig Nr. 2. Ved Opgangen til Taarntrappen.

4) Med Bomærkeskjold og Skriftbaand, hvori JL [?]. Fra samme Værksted som Nr. 1. 49 × 38,5 cm. Rejst i Taarnrummet.

5) (Fig. 25) Kirstine Galle, Tønne Gallis Datter til Nygaard i Norge, død hos hendes Farbroders Hustru Fru Birgitte Bille her i Nestved 157[]. Aarsallets sidste Ciffer har aldrig været hugget. Over Tværskriftens elegante Versaler Jomfruens fædrene og mødrene Vaaben: Galde og Lunge. Arbejde af Næstved Figurværksted o. 1600;

7) Margrete Frans Grobis, død 1. Aug. 1593. »Jørgen Hansen Guldsmied lod bekoste denne Steen«. I de nederste Linjer af Tværskriftens Reliefversaler er indskudt Guldsmiedens Bomærke. (Se Oversigt. Sølvarbejder). Fra samme Værksted som Nr. 5. 59 × 59 cm. I Skibets Gulv.

8) Figursten (Fig. 26) »købt for Sølv og Pendinge og tilhører Engel Postfeldt og Hustru Ellene Svenningsdatter«, over deres Børn, Anne, død 15. Sept., Rigidse 22. Sept. Birgitta 7. Okt., Tømme 9. Dec. i sit 11. Aar, alle i det Aar 1602*).

V. H. 1932

Fig. 26. Næstved S. Morten. Gravsten over Engel Postfeldts Børn, døde i Pesten 1602.

V. H. 1932

Fig. 27. Næstved S. Morten. Gravsten over Engel Postfeldt og Hustruer.

Fordybede Versaler, hvorover et stort Figurfelt med tre staaende Jomfruer og en lille Dreng (dog i Voksendragt); bag Jomfruerne ses en Engel med store Vinger læggende Hænderne paa de to yderste; paa Skraakanten over Figurerne er indhugget R E D. 19 Aar, AED 16 Aar, BED 15 Aar. I øvre Smalfelt to Skjolde, det ene med Kobberslangen og EPF, det andet med to Enhjørninge drikkende af Springvand og ESD. Sml. Nr. 11. Smukt Næstvedarbejde, 231 × 147,5 cm. Rejst i Taarnbuen.

9) Tiill Brun, død 1588 25. Juli med Hustru Anne Jens Dater, død 1612

*) 1743 nævnes, at der paa et gammelt Skab i S. Peders Kirke stod skrevet med Kridt: 1565 døde her i Næstved 723 Mennesker. 1602 menes her i Næstved paa 5 Maaneders Tid at være død 550 Mennesker.

30. Aug. Versal-Tværskrift; foroven en Cirkel med Jesu Monogram og AID, forneden Bomærkeskjold. Trapezform. 167 × 87—75 cm. I Skibets Gulv.

10) Hans Madssøn, Borger i N., død 23. Marts 1593, Povel Jensøn, død Langfredag 1616, med deres Hustru Anne Lavrits Daater, <død 1635 1. Nov.> Under Tværskriftens Reliefversaler tre Bomærkeskjolde. Af samme Haand som Nr. 9. 176 × 96 cm. I Skibets Gulv.

Fig. 28. Næstved S. Morten. Gravsten over Peder Tygesøn, død 1613, og Hustru, død 1618.

Postamenterne to Bomærkeskjolde med Bogstaverne HW og CHD. Religiøs Randskrift; Hjørneovaler med Evangelistrelieffer (siddende Figurer); Næstvedarbejde som S. Peder Nr. 35. 197 × 109 cm. Rejst i Taarnrum.

13) (Fig. 28) Peder Tygesøn, Borger, død 1613, og Hustru Karine Jørgensdatter, død 1618; Stenen bekostet af deres Søn Tyge Pedersen og hans Hustru Karine Jensdatter. Kartouche med fordybede Versaler, hvorover Kristi Daab; i Hjørnecirklerne Evas Skabelse, Syndefaldet, Guds Lam og Kristi Opstandelse; forneden to Bomærkeskjolde med PT og TP. Religiøs Reliefversalrandskrift begyndende med en pegende Haand. 208 × 136 cm. I Korets Gulv.

11) Figursten (Fig. 27). Engel Postfeld, Borgmester i Næstved, død <13. Marts> 16<23> og første Hustru Eline Svensdatter, død 14. Maj 1607, »som var Vor Herre Himmelfartsdag«, og anden Hustru Elisabet Mynt, død 16 □. Reliefversalerne synes at have haft Bogstavbunden dækket eller fyldt med sort Farve. I Figurfeltet tre stærkt fyldende Figurer: en Mand mellem to Kvinder; foroven en Kartouche med Skriftsted og samme Bomærkeskjolde som Nr. 8. Næstvedarbejde. 237 × 152 cm. Rejst i Taarnbuen.

12) Figursten over Gertrud Hansdatter, Tyge Pedersøns første Hustru, død i Barselseng 20. Aug. 1620; Stenen er bekostet af hendes Forældre Hans Wallach og Katrine Hansdatter. Fordybede Versaler under Arkade med en staaende Kvindefigur og et liggende diminutivt Svøbelsesbarn; paa

14) »Birgete Peders Daater 1622«, med store, kraftigt fordybede Versaler, uden anden Tekst. Stenens øverste Del afbrudt. I de nedre Hjørner Cirkler med Evangelisttegn. Br. 129 cm. I Skibets Gulv.

15) »Margrete Jacobsdatter« i Reliefversaler, uden anden Tekst, over et Bomærkeskjold med Bogstaverne JFSB. 57 × 30,5 cm. Rejst i Taarnrum.

16) Jacob Frandsen Bagers Barn, Anne Jacobsdatter, død 11. Juni 1624. Reliefversaler; Bomærke som paa Nr. 15. 58 × 29 cm. Rejst i Taarnrum.

17) »Niels Nielsøn København Anno 1631« med Reliefversaler og derunder Bomærkeskjold. 84 × 69 cm. I Skibets Gulv.

18) Claus Mathisøn Frees, født i Flensborg, »fornem Handelsmand her i Nestedt« med sine tre Børn, Mathis, Mette og Catrine, som alle tre i deres Barndom med Faderen 3. Marts 1676 i hans 43. Aar er hensovede; Hustruen Cidsel Jensdatter, Datter af sal. Hr. Jens Povelsøn, Sognepræst til Gyrstinge og Flinterop, døde 16 □. <Herunder hviler ogsaa Johann Robring, Borgmester>.

19) Johan Albretsøn Korf, Borger og Hannelsmand i Nestuid, Kirkeværge til Sancte Martini Kirke, død <26. Okt.> 16<75> i sit <67.> Aar, med Hustru Sisele Hansdaater, gift i <27?> Aar »dog uden Lifsaruing«, død <14. Maj> 16<76> i sit <64.:> Aar. Fordybet Versaltværskrift under Oval med Opstandelsesrelief. 173 × 92 cm. I Skibets Gulv.

Begravelser. Den Galkowskyske murede Begravelse ved Alteret. 1857 fandtes heri begravet Generalmajor Christoffer Sigismund v. Galkowsky, død 7. April 1756, 90 Aar gl., hans Broder Oberstløjtn. Anton v. G., død 18. Okt. 1758, 77 Aar gl.; deres Søster Eleonora v. Keiserling, født v. G., død 6. September 1765, 71 Aar gl.; Oberstløjtn. Carl August v. Keiserling, født 1718, død 14. Maj 1797; samt to Frøkeners G., Søstre til fornævnte.²⁹

†Hornemanns aabne Begravelse³⁰ i Sidebygningen, fjernet 1857; fra denne stammer to * *Ligkisteplader* af Messing, i Nationalmuseet, over Wilcken Hornemann (1661—1726) og hans anden Hustru Mette Nielsdatter (1683—1717).

Fig. 29. Næstved S. Morten.
Stenhoved i Skibet.

KILDER OG HENVISNINGER:

Regnskaber 1654—55, 1702—63 (div. Aar), 1712—1834, 1804—83; sml. Fortid og Nutid VIII, 109. Kaldsbog fra 1862, Kirkesynsprotokol fra 1862 (ved Embedet). — Præsteindberetninger 1753, 1755, 1772 (NM), 1759 (LA) 1808 (NM). — Museumsindberetning af C. A. Jensen 1915. Revideret 1932 af C. A. J. og V. H. — Høyen Notebog XII, 1832. — Worsaae Notebog IV (1851), VII (1859).

P. W. Recker: St. Mortens Kirke i Næstved. Næstved 1859. — P. W. Recker: Om Restaurationen af St. Mortens Kirke i Næstved (KhS. 2. R. II, 542—62; optrykt i Reckers Hist. Afhandl. II, 75—96). — R. Nielsen: Næstved III, 132—227. Indberetning 1743, trykt i Præstø Amts Aarbog 1918.

¹ Erslev: Testamenter. S. 37. ² Ellen Jørgensen: Annales Danici. S. 122. ³ SRD VII, 116 (Roskildebispens Jordebog). ⁴ Indberetning 1743, trykt i Præstø Amts Aarb. 1918, 83. ⁵ R. Nielsen: Næstved III, 207. ⁶ Fra Arkiv og Museum. V, 424; Afno. 1914, 172. ⁷ R. Nielsen: Næstved III, 145 (ogsaa om talrige andre Smaareparationer). ⁸ Smst. 150. ⁹ Smst. 151 f. med udførligt Referat af Forhandlingerne 1836—56; S. 174: Walther's Erklæring om Rygningen 1856. ¹⁰ Kaldsbog. ¹¹ Notits af Worsaae paa en Skitse af Walther. (NM). ¹² Næstved III, 205. ¹³ Næstved III, 203. ¹⁴ Molbech: Ungdomsvandringer I, 1811, S. 33 f. Molbech siger, at Tavlen stod uden al Maling, og at han fandt Aarstallet 1664 udskaaet paa den ene Side. Samme »indhuggede« Aarstal er iagttaget af Billedhugger Fjeldskov ved Tavlen's Istandsættelse (Storcks Papirer NM). ¹⁵ Præsteindberetning 1753. Indberetningen for S. Mortens Kirke er ogsaa affattet af Sognepræsten for S. Peders Kirke, A. Roggenkamp. Om Altertavlen siger han, at den er »en ypperlig Piece udskaaen af rent Egetræ med det kunstigste Rilledhuggerarbejde og findes endnu, som vel er, slet intet anstrøgen med nogen Farve ... Af hvem dette Alter er gjort eller naar, vides her ikke ... Der siges og, at Alteret i Holmens Kirke i København skal være af den selvsamme«. ¹⁶ Worsaae Notebog VII, 40 (NM). ¹⁷ Beckett: Danm. Kunst II, 237. ¹⁸ Næstved III, 208. ¹⁹ Næstved III, 205. ²⁰ Næstved III, 175. ²¹ Reckett: Danm. Kunst II, 182. ²² Molbech: Ungdomsvandringer I, 34. ²³ Næstved III, 188 f. ²⁴ Næstved III, 175 (Syn 1856), 191 (om lukkede Stole fra 1700'erne). ²⁵ Høyen Notebog XII, 47. Om Orgelet, se iøvrigt Næstved III, 197 ff. ²⁶ Kirkesynsprotokol (ved Embedet); Næstved III, 201 f. ²⁷ Næstved III, 201. ²⁸ Lund: Da. mal. Portrætter IX, 140—43. ²⁹ Næstved III, 180; sml. Indberetn. 1759. ³⁰ Næstved III, 179 f.

Fig. 30. Næstved S. Morten. Signet.